

ข้อคิดจากสหรัฐอเมริกา

พิมพ์ครั้งแรก ใน *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* มีนาคม-พฤษภาคม ๒๕๑๔

โครงการ ๑๐๐ ปี ชาตกาล ศ.ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในระยะระหว่าง ๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ กับ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ผมได้รับเชิญให้ไปเยือนมหาวิทยาลัยพรินสตัน ในฐานะนักวิจัยอาวุโสทางเศรษฐศาสตร์ประจำวิทยาลัยวูดโรวิลสัน ซึ่งมีชื่อเต็มว่าเป็นวิทยาลัยเพื่อรัฐประศาสนศาสตร์และกิจการระหว่างประเทศ (Public and International Affairs) ผมมีหน้าที่บรรยายและนำสัมมนาเรื่องการพัฒนาประเทศไทย ซึ่งใช้เวลา ๖ ครั้ง ครั้งละครึ่งวัน นอกจากนั้นทางวิทยาลัยปล่อยให้ผมใช้เวลาว่างได้ตามความพอใจ ผมได้ใช้เวลาว่างดังกล่าวนี้เตรียมการบรรยายอย่างหนึ่ง เปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าพบเพื่อปรึกษาหารือในเรื่องการเรียนอย่างหนึ่ง ทำการศึกษาเรื่องบริหารและจัดงานมหาวิทยาลัยอย่างหนึ่ง และรับเชิญไปบรรยายในมหาวิทยาลัยอื่นอีกอย่างหนึ่ง

ในบทความนี้จะพยายามเล่าเรื่องวิทยาลัยวูดโรวิลสันในสาระสำคัญเป็นประการแรก และในตอนหลังจะเล่าเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับเมืองไทยเท่าที่ได้ยินได้ฟังจากอาจารย์และนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ผมได้ไปเยือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเห็นของคนไทยในมหาวิทยาลัยอเมริกันต่าง ๆ นั้น

วิทยาลัยวูดโรวิลสัน

วิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยพรินสตัน แต่เป็นส่วนเอกเทศคือมีอิสระในการบริหารการเงิน การรับอาจารย์และการรับนักศึกษาพอสมควร วิทยาลัยมีเงินอุดหนุนจากมูลนิธิต่าง ๆ มากพอคูดโดยมูลนิธิต่าง ๆ นั้นเจาะจงกำหนดเงินอุดหนุนให้แก่วิทยาลัยเป็นเรื่อง ๆ ไป มหาวิทยาลัยพรินสตันจะนำไปใช้โดยทั่วไปไม่ได้ เช่น เงินสมนาคุณที่ผมได้รับระหว่างอยู่ที่นั่นตลอดจนค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปกลับนั้น เบิกได้จากบัญชีหนึ่งของเงินอุดหนุนจากมูลนิธิฟอร์ด ซึ่งตั้งไว้โดยเฉพาะเพื่อสามารถเชิญอาจารย์พิเศษไปเยือนได้เป็นครั้งคราว

วิทยาลัยวูดโรวิลสันทำหน้าที่ตามชื่อเต็มที่ได้กล่าวมาข้างต้นคือมีหน้าที่สอนและวิจัยเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับบ้านเมือง (public) และกิจการระหว่างประเทศ (international) ฉะนั้น การสอนและการวิจัยในวิทยาลัยจึงเป็นไปแบบสังคมนาตรผสมหลาย ๆ สาขาวิชา (multi-disciplinary approach) เช่นวิชาการพัฒนาประเทศก็ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องการเศรษฐกิจ ต้องพิจารณาถึงการพัฒนาทางสังคม ทางวัฒนธรรม ทางประวัติศาสตร์ ทางรัฐศาสตร์ และทางการต่างประเทศด้วย หลักสูตรการบรรยายแต่ละวิชาอาจจะกว้างหรือแคบตันหรือลึก แล้วแต่จะเหมาะสม เช่น ในหลักสูตรการพัฒนาที่ผมเกี่ยวข้องด้วย มีอาจารย์ผู้หนึ่งบรรยายเรื่องการพัฒนาเกษตรกรรมในอาฟริกา ซึ่งคลุมทั่วทั้งอาฟริกา แต่กล่าวเน้นถึงการเกษตรอย่างเดียว ส่วนการบรรยายเรื่องการพัฒนาประเทศไทยนั้น ใช้ประเทศไทยประเทศเดียวเป็นกรณีสำหรับศึกษา (case study) แต่มีขอบเขตรวมทั้งในด้านเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การธนาคาร การสังคม และรัฐศาสตร์ด้วย เป็นต้น การสอนแบบสาขาวิชาผสมนี้มีประโยชน์ผิดกับการสอนตามสาขาวิชาเฉพาะเพราะเป็นเรื่องที่เห็นจริงเห็นจังโดยที่เศรษฐกิจต้องพัวพันกับสังคม สังคมก็ต้องพัวพันกับระบบการปกครอง เป็นต้น และวิทยาลัยวูดโรวิลสันมีชื่อเสียงในเรื่องที่การสอนและการเรียนนั้น มุ่งไปสู่จุดการพิจารณานโยบายและการตัดสินใจ (policy consideration and decision making) เป็นสำคัญ

ในวิทยาลัยวูดโรวิลสันนอกจากโครงการพัฒนาเศรษฐกิจแล้ว ยังมีโครงการที่สำคัญอยู่อีกหลายโครงการ เช่น โครงการศึกษาปัญหาสังคมในเมือง โครงการศึกษาเรื่องประชากร เป็นต้น

การศึกษาและวิจัยแบบสาขาวิชาผสมนี้ เหมาะสำหรับนักศึกษาชั้นสูงและปริญญาตรี เพราะก่อนที่จะพิจารณาเรื่องนโยบาย นักศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้หลักในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งอย่างลึกซึ้งพอสมควร เป็นทุนไว้เสียก่อน และตามปกติในหลักสูตรปริญญาตรี นักศึกษาจะต้องเรียนบางวิชาเป็นวิชาเอกและวิชาอื่น ๆ เป็นวิชาโทอยู่แล้ว จึงพอมีพื้นฐานที่จะเรียนผสมสาขาวิชาได้ดี ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาของวิทยาลัยวูดโรวิลสันจึงเป็นผู้มีปริญญามาแล้ว แต่ไม่จำกัดว่าจะต้องได้ปริญญาเศรษฐศาสตร์ หรือรัฐศาสตร์ หรือสังคมวิทยา นักศึกษาบางคนได้ปริญญาทางวิทยาศาสตร์ ทางคณิตศาสตร์ ทางประวัติศาสตร์หรือทางวิศวกรรมศาสตร์ก็มี เนื่องจากวิทยาลัยนี้มีชื่อเสียงสูงมีผู้สมัครเรียนมาก วิทยาลัยจึงสามารถคัดเลือกผู้มีคุณวุฒิดีเด่นจริง ๆ เข้าเป็นนักศึกษา นักศึกษาเป็นจำนวนมากเมื่อได้ส่งเข้าเรียนในวิทยาลัยนี้แล้ว มักจะได้รับทุนเล่าเรียนจากวิทยาลัยหรือจากแหล่งทุนอื่น ๆ

นักศึกษาอีกประเภทหนึ่งของวิทยาลัยวูดโรวิลสันเป็นผู้ที่กำลังประกอบอาชีพอยู่ (mid-career students) อายุมากกว่านักศึกษาปกติ แต่ได้ทุนมาเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ จะทำปริญญาก็ได้ ไม่ทำก็ได้แล้วแต่จะต้องการ และบางคนอาจจะมาจากต่างประเทศ (ซึ่งน่าจะเป็นที่สนใจสำหรับพวกเราคนไทยด้วย) การมีนักศึกษาประเภทนี้เข้าเรียนร่วมกับนักศึกษาปกติ เป็นนโยบายสำคัญของวิทยาลัย เพราะผู้ที่กำลังประกอบอาชีพอยู่นั้นย่อมนำประสบการณ์ของตนมาเผยแพร่เป็นประโยชน์ดีนัก

วิทยาลัยวูดโรวิลสันยังรับนักศึกษาอีกประเภทหนึ่ง คือ นักศึกษาชั้นปริญญา แต่รับเฉพาะผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับปีที่ ๑ และปีที่ ๒ มาแล้ว คงจะเป็นเพราะต้องการให้มีความรู้เบื้องต้นพอสมควรแล้วอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งคงจะสะดวกแก่การคัดเลือกหาคนดี ๆ รับเข้าด้วย

อาจารย์นั้น บางคนก็เป็นอาจารย์สังกัดวิทยาลัยโดยตรง บางคนเป็นอาจารย์สังกัดมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน แต่วิทยาลัยแต่งตั้งให้ประจำวิทยาลัยด้วย และบางคนเป็นอาจารย์ที่มาเยือน (Visiting) จากที่อื่น

นักศึกษาส่วนใหญ่ รู้สึกว่าเรียนกันอย่างจริงจัง และใช้ห้องสมุดเป็นหลัก นอกจากห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยแล้ว นักศึกษาวิทยาลัยวูดโรวิลสันได้ใช้ห้องสมุดเฉพาะของวิทยาลัยด้วย เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีส่วนสำคัญในการบริการการศึกษา เมื่อผมไปถึงพรินซ์ตันใหม่ ๆ ผมได้ใช้เวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ จัดรายชื่อหนังสือและบทความที่ใช้ประกอบการศึกษาเกี่ยวกับวิชาของผม โดยมีเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมาช่วยรวบรวม สิ่งใดที่เขายังไม่มี เขาก็พยายามติดต่อหามาให้จนได้ พอจัดรวบรวมได้ครบแล้วก็ประกาศให้นักศึกษาราบทั่วกัน แล้วนำเข้าห้องสมุดเปิดให้นักศึกษาอ่านค้นได้โดยสะดวก

ในห้องสมุดกลางของมหาวิทยาลัยนั้น มีเจ้าหน้าที่อยู่ประจำทำงานตามกำหนดเวลาพอสมควร แต่เมื่อพ้นเวลานั้นไปแล้วนักศึกษายังเข้าไปทำงานในห้องสมุดได้จนถึงสองยามหรือสามยามจึงปิด ส่วนห้องสมุดของวิทยาลัยนั้น นักศึกษาอยู่ทำงานได้ ๒๔ ชั่วโมงต่อวันถ้าต้องการ เขาก็นั่งห้องแคบ ๆ ไว้ให้นักศึกษาอยู่เดี่ยวบ้าง คู่บ้าง ตามเหมาะสม ข้อจำกัดมีอยู่แต่ว่า พอถึงเวลา ๒๓ น. เขาจะลั่นกลอนประตูสำหรับเข้าตึกวิทยาลัย ใคร ๆ ก็เข้าไม่ได้ (เว้นแต่จะมีกุญแจเป็นพิเศษ) แต่มีประตูบางบานที่เปิดออกให้ เปิดเข้าไม่ได้ วันเสาร์วันอาทิตย์หรือเวลาปิดภาคเรียนก็ไม่แตกต่างกับวันปกติ

ห้องเรียนที่ผมใช้สอนนั้น เป็นห้องเล็กบรรจุคนได้ไม่เกิน ๓๐ คน มีโต๊ะตั้งรอบห้อง มีกระดานดำ และเครื่องใช้อย่างอื่นตามปกติและมีที่ติดตั้งแผนที่ ผู้เข้าสัมมนา มีนักศึกษาชั้นปริญญาเอกสองคน

นักศึกษาชั้นปริญญาโทประมาณ ๑๐ คน นักศึกษาประเภทกำลังประกอบอาชีพ ๒ คน ผู้ช่วยวิจัย ๓-๔ คน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ๑ คน และอาจารย์ ๒ คน การสัมมนามีทุกวันจันทร์เวลา ๙.๓๐ น. ถึง ๑๒.๓๐ น. (บางที่ถึง ๑๓.๓๐ น.) รวม ๖ ครั้ง ตั้งแต่ครั้งแรกแล้ว นักศึกษาได้ร่วมอภิปรายและซักถามเป็นที่ครึกครื้น และเป็นที่สนใจของผู้บรรยาย ไม่เงียบเหงาอย่างที่เวลาสัมมนากับนักศึกษาไทยที่เมืองไทย ยิ่งในครั้งต่อ ๆ ไปเมื่อนักศึกษามีเวลาอ่านหนังสือมากขึ้นเกี่ยวกับประเทศไทยเขาก็ยิ่งถกเถียงโต้แย้งกันมาก ครั้งแรก ๆ ผมใช้เวลาบรรยายประมาณ ๑ ๑/๒ ชั่วโมงถึง ๒ ชั่วโมง แต่พอมาถึงครั้งสุดท้าย ผมบรรยายเพียงครึ่งชั่วโมง เพื่อเปิดให้นักศึกษาถกเถียงกันมากขึ้น

สำหรับวิชาที่ผมสอนนี้ เราได้ตกลงกันว่า จะใช้วิธีให้นักศึกษาเขียนเรียงความส่งอาจารย์ (อเมริกัน) ตรวจ เป็นการสอบไล่ ฉะนั้นจึงไม่ต้องออกข้อสอบ

นักศึกษาปริญญาเอกสองคนในชั้นที่ผมสอนนั้น เผอิญเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องประเทศไทยทั้งสอง คน คนหนึ่งเขียนเรื่องทางเศรษฐศาสตร์ อีกคนหนึ่งเขียนเรื่องทางรัฐศาสตร์ ทั้งสองคนได้ใช้เวลามาพูดหารือกับผมตามสะดวก คนที่เขียนด้านเศรษฐศาสตร์นั้น เผอิญได้ร่างวิทยานิพนธ์ร่างแรกเสร็จ จึงถือโอกาสให้ผมได้อ่านและวิจารณ์ไปด้วย

การไปเยือนมหาวิทยาลัยอื่นๆ

ผมได้รับคำเชิญให้ไปแสดงปาฐกถาและบรรยายในที่ต่าง ๆ หลายแห่งด้วยกันแต่เนื่องด้วยเวลาจำกัด จึงไม่สามารถรับเชิญเสียหลายแห่ง ที่สามารถไปได้ก็คือที่มหาวิทยาลัยดาร์ทมัธ พิตสเบิร์ก วิสคอนซิน คอร์เนลล์ และอเมริกัน นอกจากนั้นได้บรรยายที่สถาบันพัฒนาเศรษฐกิจของธนาคารโลก (สองครั้ง) ที่สมาคมการสัมพันธ์กับต่างประเทศ และสมาคมเอเชีย (ในนครนิวยอร์ก) ในการเดินทางไปมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ดังกล่าว ได้มีเพื่อนคนไทยชวนไปคุยกันบ้าง แสดงปาฐกถาบ้างหลายแห่ง ได้สังสรรค์คนไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาชั้นสูง ประมาณทั้งสิ้น ๕๐๐ คน ในเมืองบอสตัน พิตสเบิร์ก บลูมิงตัน (อินเดียนา) เออบานา (อิลลินอยส์) เมดิสัน (วิสคอนซิน) ชิคาโก อีทส์แลนซิง (มิชิแกน) อีอาคะ (คอร์เนลล์ และสิราคิวส์) นิวยอร์ก (สมาคมไทย) และวอชิงตัน (สมาคมนักเรียนไทยในพระบรมราชูปถัมภ์)

เรื่องที่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ เชิญผมไปบรรยายนั้น ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ที่ธนาคารโลก ผมได้บรรยายเรื่องการพัฒนาการศึกษา และเรื่องนโยบายการเงินกับการคลัง แต่เรื่องที่ทุกมหาวิทยาลัย สมาคมต่าง ๆ และคนไทยทุกคนสนใจมากคือ สถานะของประเทศไทยในสงครามเวียดนาม

ความสนใจเรื่องนี้ เกิดจากเหตุที่มติมหาชนส่วนใหญ่ในอเมริกาต้องการจะให้รัฐบาลอเมริกันยุติสงคราม และถอนทหารจากเวียดนามและไทยโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้ ผมกล่าวถึงมติมหาชนส่วนใหญ่ในอเมริกานี้ เพราะว่ามีมาก่อนไปอเมริกา ก็พอทราบอยู่บ้างแล้วว่าเขาพยายามถอนทหารเพียงใด แต่เมื่อไปอยู่ในอเมริกา และได้ฟัง ได้สนทนา ได้อ่านความเห็นต่าง ๆ แล้วยิ่งแน่ใจมากขึ้น และยิ่งรู้สึกว่ามีส่วนน้อยที่ยังต้องการให้รัฐบาลอเมริกันรบต่อไปนั้นช่างน้อยเสียเหลือเกิน อนึ่งในปี ค.ศ. ๑๙๖๒ นี้ก็จะเป็นวาระที่เขาจะมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีอเมริกัน ได้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งแสดงเจตนาหลายคนแล้ว และแต่ละคนก็ได้แสดงออกโดยชัดแจ้งซึ่งนโยบายที่จะถอนทหารโดยเร็วที่สุด อเมริกาเป็นประเทศใหญ่และมีปัญหา

มาก เช่น ปัญหาเรื่องผิวขาวผิวดำ ปัญหาเรื่องอากาศและน้ำสกปรก (pollution) ปัญหาเรื่องความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ปัญหาเรื่องค่าครองชีพสูง เงินเฟ้อ และคนว่างงาน (มีคนว่างงานประมาณ ๖-๗ ล้านคน) เป็นต้น ฉะนั้นจึงมีมติมหาชนอย่างรุนแรงเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่จะยุติสงครามเวียดนามเสียโดยเร็ว เพื่อตัดปัญหาใหญ่ไปเสียด้านหนึ่ง

สำหรับชาวอเมริกันที่สนใจเรื่องประเทศของเรานั้น ก็เป็นห่วงว่า เมื่ออเมริกาถอนทหารออกไปมาก ถึงขีด ประเทศไทยซึ่งเป็นพันธมิตรกับเขามาตลอดเวลา จะประสบอันตรายจากการคุกคามด้านคอมมิวนิสต์มากเพียงใด บางคนให้ความเห็นว่าประเทศไทยควรพยายามตั้งตนเป็นกลางร่วมกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งอาจจะเป็นทางออกที่ดี

สำหรับคนไทยที่ผมได้สนทนาด้วยนั้น ก็ยังเป็นห่วงในชะตาของประเทศมากขึ้น เพราะแต่ละคนก็ย่อมรักชาติ ต้องการจะให้ชาติไทยรักษาเอกราชไว้ได้ และในขณะเดียวกันก็ไม่ประสงค์ที่จะเห็นคอมมิวนิสต์มาใช้อำนาจในประเทศไทย

การสนทนาเรื่องนี้ที่มีแก่นสารย่อมนำสู่เรื่อง “การก่อการร้าย” ในประเทศไทย เพราะการก่อการร้ายโดยคอมมิวนิสต์นั้นเป็นการชักศึกเข้าบ้าน และหากลุกลามออกไปถึงขีด สถานการณ์ในประเทศไทยก็อาจจะเป็นอย่างในเวียดนามใต้หรือราชอาณาจักรลาวสักวันหนึ่ง เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อฝ่ายปรปักษ์หมดภาระที่จะต่อสู้รบพุ่งกับอเมริกันเสียแล้ว

จริงอยู่ ผู้ที่เรียกกันว่า “ก่อการร้าย” นั้น มีอยู่หลายกลุ่มที่แท้จริงไม่ใช่คอมมิวนิสต์ หากอาจจะถูกเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองผสมเรียกว่า ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เพราะสะดวกแก่เจ้าพนักงาน บางกลุ่มอาจจะเป็นโจรธรรมดา บางกลุ่มอาจจะเป็นกลุ่มชนส่วนน้อยที่ต้องการอิสรภาพบางประการ บางกลุ่มอาจจะไม่ได้มุ่งปฏิบัติการในประเทศไทย แต่มุ่งในประเทศข้างเคียง แต่การที่เราเรียกผสมกันไปหมดว่า ผู้ก่อการร้าย โดยหมายว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แล้วปฏิบัติกับกลุ่มเหล่านี้ทำนองเดียวกันกับที่เราปฏิบัติต่อคอมมิวนิสต์ ก็ย่อมเป็นการย่ำและผลักดันให้กลุ่มเหล่านี้ไปเชื่อมโยงสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์จนได้ในไม่ช้า

การที่ผู้ก่อการร้ายไม่ว่าจะเป็นประเภทใด แต่เฉพาะอย่างยิ่งประเภทคอมมิวนิสต์ จะทำการสำเร็จได้นั้น ย่อมอาศัยหลักสองประการ คือ (ก) ทำการชูขวัญชาวบ้านให้เกรงกลัว จะได้ช่วยปกป้องคุ้มกันและช่วยเหลือเขาได้ และ (ข) ชักจูงชาวบ้านให้เกลียดชังรัฐบาลและเจ้าหน้าที่รัฐบาลในท้องถิ่น จะได้มีผู้ร่วมมือกับเขามากขึ้น ฉะนั้นการร่วมมือปราบปรามผู้ก่อการร้ายก็ควรจะใช้วิธีแก้หลักการทั้งสองประการนี้ คือ เร่งรัดพัฒนาชนบทให้ประชากรอยู่โดยร่มเย็นเป็นสุข กับใช้วิธีปกครองคุ้มภัยแก่ราษฎรในท้องถิ่นให้เป็นที่เลื่อมใสแก่ราษฎรจริงๆ

รัฐบาลได้มีนโยบายเร่งรัดพัฒนาชนบท และทะนุบำรุงความสุขของท้องถิ่นอยู่แล้ว แต่พวกเราเกรงกันว่าไม่พอหรืออาจจะสายเกินไปเสียแล้ว เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เสมอ และมีข่าวสื่อเสมอว่ามีเจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองบางแห่งรังแกราษฎรบ้าง ตั้งชื่อการพนันบ้าง เป็นโจรเสียเองบ้าง ถืออำนาจเป็นธรรมบ้าง ถ้าเป็นเช่นนี้จริง ความเสียหายย่อมจะท่วมทับผลของความพยายามเร่งรัดพัฒนาชนบท อันตรายจะเพิ่มมากขึ้นทุกวัน ฉะนั้นการแก้ไขปรับปรุงการปกครองท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเกี่ยวกับเอกราชและอิสรภาพของไทยทั้งประเทศ การรักษาความสงบ

เรียบร้อยและการทะนุบำรุงราชฎให้ได้อยู่โดยร่มเย็นเป็นสุข จึงเป็นข้อสำคัญในการป้องกันประเทศ

นักเรียนไทยส่วนใหญ่ในอเมริกาและผมมีความเห็นว่า ในขณะนี้และในสองสามปีข้างหน้า เรื่องความปลอดภัยของประเทศเป็นเรื่องใหญ่ที่สำคัญยิ่งกว่าเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้นจึงอยากจะได้เห็นนักการเมืองของไทยทุกพรรค ตลอดจนคนไทยทุกกลุ่มมีความสามัคคี ร่วมมือกันป้องกันประเทศ ให้รอดพ้นจากอันตรายไปด้วยนโยบายของชาติอันรอบคอบสุขุม และยิ่งเห็นต่อไปว่า หลักการประชาธิปไตยภายในประเทศเรานั้น จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันได้ดียิ่งกว่าวิธีการใช้อำนาจยึดหรือทำการรัฐประหาร

เหตุผลที่สนับสนุนหลักการประชาธิปไตยดังกล่าวมาข้างต้นก็คือในระบบประชาธิปไตยนั้น ราชฎแต่ละคนอย่างน้อยก็ตามกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ และมีส่วนในการปกครองประเทศ แต่ละคนควรจะได้เห็นเป็นธุระของตนที่จะให้รัฐบาลดำเนินไปโดยดี มิใช่จะถือแต่คําว่า “ธุระไม่ใช่” “เป็นเรื่องของผู้ใหญ่” “เป็นเรื่องของรัฐบาล”

ทุกวันนี้ ไทยเราอย่างน้อยก็แสดงความพยายามที่จะเป็นประชาธิปไตย เรากลับมามีรัฐธรรมนูญมีการเลือกตั้ง มีสภาผู้แทน ฉะนั้นควรจะยึดไว้ในสิ่งที่เรามีอยู่ นี้ แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์และบกพร่องสักเพียงใด รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมีบทบัญญัติหลายเรื่องที่เราเป็นจำนวนมากไม่พอใจ แต่เราก็พึงยึดเป็นหลักไว้ก่อน และพยายามแก้ไขปรับปรุงต่อไป เพราะอย่างน้อยก็เป็นกฎหมายขึ้นมาแล้ว และประชาธิปไตยนั้นต้องอาศัยหลักการปกครองด้วยกฎหมาย (rule of law) ไม่ใช่การปกครองด้วยอารมณ์หรือด้วยกลุ่มบุคคลจะมีระเบียบหรือไม่ก็ตาม

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในระยะปัจจุบันนี้ ด้วยวิธีรัฐประหารก็ดี หรือการก่อให้เกิดทะเลาะวิวาทระหว่างทหารกับตำรวจก็ดี หรือการเน้นถึงความแตกแยกภายในชาติของเราที่ย่อมเป็นอันตรายแก่เอกราชและความอยู่รอดของประเทศไทยทั้งสิ้น

กลับกัน การเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยวิธีสันติตามกฎหมาย การสมัครสมานสามัคคีภายในชาติ การทะนุบำรุงความสุขราชฎ การค้ำกันความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของราชฎ การปกครองโดยกฎหมายย่อมจะช่วยให้เราอดพ้นอันตรายไปได้

จริงอยู่ในระบบประชาธิปไตยนั้น บุคคลทั้งหลายย่อมมีความคิดเห็นแตกต่างกันอยู่เป็นธรรมดา ผู้ที่มีอำนาจปกครองอยู่ย่อมต้องเผชิญกับข้อวิพากษ์วิจารณ์ของสาธารณชนอยู่เสมอ แต่ที่วิพากษ์นั้นเป็นบาปอย่างใหญ่หลวง วิธีแก้ไขป้องกันมิใช่การจำกัดเสรีภาพในความคิด การพูด และการเขียน แต่หากควรใช้วิธีให้เสรีภาพในความคิด การพูด และการเขียนให้มากขึ้น จะต้องยอมให้มีการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินต่าง ๆ โดยเสรี โดยคำนึงเสียว่าเป็นการช่วยกันดีเพื่อก่อ เพื่อประโยชน์แห่งมหาชน

ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน เสรีภาพในความคิด การพูด การเขียนได้มีข้อรับรองไว้แล้ว แต่มีเงื่อนไขว่าต้องอยู่ในจำกัดแห่งบทกฎหมาย ก็บทกฎหมายนั้นก็คนเราเองเป็นผู้กำหนดและคนเราเองเป็นผู้ตีความ ก็น่าจะกำหนดและตีความให้ชอบด้วยหลักประชาธิปไตยจึงจะควร

ข้อคิดเหล่านี้ที่ได้พรรณามาข้างต้น เป็นข้อสรุปจากการสนทนาของผมกับเพื่อนคนไทยในสหรัฐอเมริกา บางแห่งบางมหาวิทยาลัย ผมชี้ไม่ได้ว่าส่วนใดตอนใดเป็นของผู้ใด ถือเอาว่าเป็นข้อสรุปของผมจากการสนทนาก็แล้วกัน หากผมเขียนผิดพลาดล่วงเกินไปในข้อใด ก็หวังว่าจะมีคนไทยที่ผมได้สนทนาด้วยเขียนมา

แก้ไขเพิ่มเติมหรือตำหนิได้ตามจะเห็นควร

แต่ยังมีข้อหนึ่งซึ่งชวนให้ผมคิดเป็นพิเศษ เนื่องจากการที่ได้สนทนากับนักเรียนไทยชั้นสูงเป็นจำนวนมาก คือรู้สึกชื่นใจที่ได้ยินได้ฟังข้อคิดที่มีสาระจากผู้ที่ยังเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่ แสดงว่าคนไทยรุ่นใหม่ก็มีใช้ว่าจะไม่เอาถ่านเสียทีเดียว ยังมีมากคนที่มึอุดมคติและมุ่งในประโยชน์ส่วนรวมถาวร

ข้อคิดที่น่าชื่นใจนี้ ชวนให้เกิดข้อคิดอีกสองข้อ คือ (๑) อุดมคติที่พวกเรามีกันอยู่เมื่อยังเป็นนักเรียนหรืออยู่เมื่อนอกนั้นพวกเราจะยึดมั่นเพียงใด เมื่อเรากลับมาทำงานในเมืองไทยแล้ว สังคมไทยเป็นสังคมที่สิ้นอุดมคติแก่ง รวดเร็ว และแนบเนียน มีนักเรียนไทยบางคนกล่าวว่า “ที่น่าเจ็บใจก็คือพวกเราบางคนอยู่เมื่อนอกก็ด่าว่าเขาเรื่องคอร์รัปชัน แต่พอถึงเมืองไทยไม่ช้าไม่นาน เพียงแต่ไม่ทำอะไรก็ยังไม่ว่าหน้าซ้ำไปร่วมกับเขาทำคอร์รัปชันอีก” (๒) บทบาทของพวกเรานักเรียนมหาวิทยาลัยทั้งหัวนอกและหัวใน มีอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องประชาธิปไตยหรือความอยู่รอดของประเทศไทย?

เท่าที่ผมได้ดูและได้ฟังจากวิทยาลัยวูดโรวิลสัน เขาอบรมนักศึกษาให้ใช้ความคิดพิจารณาเรื่องนโยบายและการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องของบ้านเมือง นักศึกษามีใช้แต่จะใช้ความคิดหรืออภิปรายหรือเขียนเท่านั้น เขาพิจารณาบทบาทของเขาด้วยว่าจะแก้ปัญหาค่าต่าง ๆ ด้วยวิธีใดดี

พวกเราที่ได้มีวาสนาสูงกว่าเพื่อนร่วมชาติทั้งหลาย คือได้เรียนชั้นอุดมศึกษา (แม้ในประเทศไทย) และได้เรียนในมหาวิทยาลัยที่ดีมีชื่อเสียงทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ย่อมมีความรับผิดชอบในชะตากรรมของชาติและสังคมไทยมากกว่าตาสีตาสาหรือใคร ๆ ในประเทศเรา ปัญหาอยู่ที่ว่าเราจะถือเป็นธุระหรือว่าธุระไม่ใช่ เราจะใจเด็ดหรือจะใจเย็นเอาตัวรอดแสวงสุขสบายตามยถากรรม ?

เวียดนามเหนือต่อสู้แสนยานุภาพของสหรัฐอเมริกาได้ด้วยใจเด็ดเป็นสำคัญ (อาวุธเป็นรอง) คนไทยต้องต่อสู้คอมมิวนิสต์และรักษาเอกราชและความชอบธรรมภายในชาติเราได้ด้วยใจเด็ด ด้วยการปกครองที่ถูกต้อง ด้วยการปกครองโดยกฎหมาย และด้วยประชาธิปไตย

มีนาคม ๒๕๑๔